

ФОРМУВАННЯ КУЛЬТУРИ ОСОБИСТОСТІ ЯК ПЕРЕДУМОВА ПРОФЕСІЙНО-КОМУНІКАТИВНОЇ ПІДГОТОВКИ СУЧАСНИХ ФАХІВЦІВ ЗАСОБАМИ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

УДК 378.174

Дроздова І.П.

У статті висвітлюється проблема формування культури особистості для вдосконалення професійно-комунікативної підготовки сучасних фахівців. Наголошено на значущості мовної і мовленнєвої складових як найважливіших інструментальних компонентів комплексної професійно-комунікативної компетенції фахівців. Визначено актуальність розробки наукової системи формування й розвитку професійного мовлення.

Ключові слова: професійно-комунікативна підготовка сучасних фахівців, професійно-комунікативна компетенція, професійна і загальна культура особистості.

ФОРМИРОВАНИЕ КУЛЬТУРЫ ЛИЧНОСТИ КАК ПРЕДПОСЫЛКА ПРОФЕССИОНАЛЬНО-КОМУНИКАТИВНОЙ ПОДГОТОВКИ СОВРЕМЕННЫХ СПЕЦИАЛИСТОВ

Дроздова И.П.

В статье освещается проблема формирования культуры личности для усовершенствования профессионально-коммуникативной подготовки современных специалистов. Подчеркнуто значимость языковой и речевой составляющих как самых важных инструментальных компонентов комплексной профессионально-коммуникативной компетенции специалистов. Отмечена актуальность разработки научной системы формирования и развития профессиональной речи.

Ключевые слова: профессионально-коммуникативная подготовка современных специалистов, профессионально-коммуникативная компетенция, профессиональная и общая культура личности.

FORMATION OF CULTURE OF PERSONALITY AS A PREREQUISITE FOR VOCATIONAL COMMUNICATIVE TRAINING OF MODERN SPECIALISTS

The article deals with the problem of creating a culture of personality to improve professional communication training of modern specialists. The importance of language and speech constituents as major tool components of integrated professional communicative competence of specialists is specified. The actuality of scientific system development for formation and improvement of professional communication is determined.

Key words: professional communication training of modern specialists, professional communicative competence, cultural studies, professional and general culture of personality.

Постановка проблеми. Згідно з пріоритетами загальнолюдських цінностей значущістю особистості в культурно-духовному й соціально-політичному розвитку суспільства цінність людини визначається її культурою.

Відомо, що між особистістю і культурою існує найтісніший зв'язок: особистість живе культурою, а культура здійснюється особистістю. «Культура особистості – це інтегративний показник якісно зрілого прояву її соціальності й індивідуальності, унікальної неповторності, соціальної зрілості й індивідуальної стійкості, засвоєння соціального досвіду й реалізації соціальних ролей, функцій... Це своєрідний індекс розвитку людського потенціалу та його цілісної гуманістичної спрямованості. Серцевиною культури особистості є моральна культура» [5, с. 4-5]. У руслі культуровідповідного вектора розвитку суспільства і вищої школи закономірне значення має формування особистості фахівця як результат його комплексної взаємодії з освітнім середовищем ВНЗ.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Загальною детермінантою мови, на нашу думку, виступає саме культура і тому виникає інтегроване поняття «лінгвокультурологія». Розробці основ лінгвокультурології присвячено праці В.Маслової, у яких, зокрема, показано, як культура формує й організує мислення мовної особистості, мовні категорії і концепти, яким чином мова зберігає і транслює культуру [6]. О.Хроленко використовує термін «лінгвокультурознавство», методологія цієї дисципліни відпрацьовується на різного роду текстах [8].

На основі аналізу науково-методичних підходів до розвитку культури особистості за допомогою мовного (А.Богущ, О.Горошкіна, Л.Мацько, М.Пентлюк, І.Хом'як, Г.Шелехова) і професійного мовлення (Н.Бородіна, Л.Головата, Л.Златів, Т.Окуневич, Л.Паламар, О.Семенов, Т.Симоненко, Н.Тоцька), урахувуючи наявність виражальних можливостей впливу мови через мовлення, визначимо сутність засадничих аспектів формування професійної культури особистості засобами української мови.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, яким присвячується стаття. Мова – це частина культури, а культура ? це частина мови, і ці явища взаємопов'язані. Культура визначається інтелектуальними, моральними і фізичними цінностями, тобто має три головних аспекти поняття.

По-перше, це сфера вільної самореалізації особистості, сфера творчості, сфера науково-професійної діяльності. По-друге, це є ціннісне ставлення до реальності. По-третє, це штучний, створений думкою, духом і руками людини світ, що відрізняється від «натури» (природи).

Мова відображає соціокультурну спрямованість і взаємозв'язки, оскільки вона посилається на об'єкти через поняття. Культурне тло мови таке важливе, і мова не може вивчатися ізольовано, тобто тільки як набір лексичних одиниць і граматичних правил.

Мета статті – розкрити сутність засадничих аспектів формування культури особистості, зокрема мовної і мовленнєвої складових як компонентів професійно-комунікативної компетенції та передумови професійної підготовки сучасних фахівців засобами української мови.

Виклад основного матеріалу. Для фахівців як філологічного, так і нефілологічного профілю, які здійснюють організаційно-управлінську діяльність

у сфері виробництва і технологій, практичну значущість мають навички й уміння грамотного та ефективного використання мовних засобів для вилучення, оброблення, продукування і ретрансляції спеціальної інформації відповідно до потреб професійного спілкування.

У цьому зв'язку мовна і мовленнєва складова визначаються як найважливіші інструментальні компоненти комплексної професійно-комунікативної компетенції фахівців, що в свою чергу робить актуальною розробку наукової системи формування й розвитку професійного мовлення за допомогою професійно-комунікативної підготовки фахівців засобами української мови.

Поняття *«професійно-комунікативна компетенція фахівців»* означає цілеспрямоване формування професійно досконалої особистості, здатної свідомо володіти скарбами рідної мови, що дає змогу для розвитку внутрішнього дару слова, гармонійного ділового спілкування, асоціативного фахового мислення, естетично-мовних смаків, риторичної довершеності тощо.

Системний підхід до професійно-комунікативної підготовки студентів визначає необхідність педагогічного керування цим процесом на етапах проектування, реалізації і контролю мовної навчальної діяльності суб'єктів вищої нефілологічної освіти. Ефективність такого керування забезпечується знанням загальнометодологічних і наукових основ лінгвоосвітнього процесу у вищій школі, його можливостей у формуванні конкурентоздатної, висококультурної мовної особистості фахівця.

Професійна діяльність особистості не може однозначно розглядатися як якась локальна, вузька, замкнена і самодостатня характеристика. Вона завжди є зрізом, аспектом, одним із боків її життєдіяльності, соціальної активності як цілісних і нерозчленованих компонентів, що є однією з найважливіших, засадничих характеристик рівня соціалізації особистості, її соціальної зрілості.

Уявляється продуктивним і перспективним підхід до цього явища як до інтегративної, складної, цілісної системи, що має різні взаємозалежні рівні, підсистеми, елементи.

Так, *професійна культура особистості* є єдністю професійних знань, умінь, що реалізуються в активній творчій діяльності. Це, зрозуміло, пов'язано зі світоглядними настановами, моральними орієнтирами, політичними поглядами, естетичним смаком, культурою мислення тощо.

Професійна культура посідає особливе місце у структурі культури особистості, оскільки в процесі професійної діяльності культура особистості всебічно й ефективно реалізується. Саме в професійній діяльності акумулюються всі види культури особистості. Певне місце відводиться в діяльнісно-видовій системі культури особистості ? культурі спілкування, мовній культурі. Культура особистості диференціюється на культуру професійну, виробничу, науково-пізнавальну, суспільно-політичну, сімейно-побутову та культуру дозвілля, у яких так чи інакше представлені підсистеми діяльнісно-видової структури [5].

У духовному розвитку студентів ВНЗ як філологічного, так і нефілологічного профілю з метою розвитку їхнього професійного мовлення пріоритетним стає утвердження принципів гуманізму, милосердя, високої моральності, шанобливого ставлення як до української мови та культури, так і до всього, що пов'язане з проявом сутнісних сил людини.

Усвідомлюючи ціннісні орієнтири, сполучені з моральними й естетичними цінностями, студенти свідоміше підходять до вирішення власних проблем, включаючись у процеси з забезпечення життєвої активності, свідомого вибору професії, формування навичок професійного українськомовного мовлення, самостійної організації діяльності за законами досконалості й краси.

Вища школа є сьогодні найважливішим соціальним інститутом, у якому відбувається становлення молодого покоління. У зв'язку з цим перед освітою також постає складне питання підготовки студентської молоді до життя в умовах полікультурного середовища і формування умінь та навичок майбутніх фахівців для професійного спілкування з людьми різних національностей, культур, віросповідань і ціннісних орієнтацій.

Мовний бар'єр є одним із найважливіших чинників, що знижують потенціал міжособистісного спілкування під час професійно зумовлених ситуацій. Проблема ця складна для студентів як майбутніх фахівців, оскільки незнання української мови у деяких випадках може негативно вплинути на їхню соціальну активність, скоротити «поле» реалізації особистісного потенціалу, стати чинником напруженості міжособистісних стосунків.

Для вирішення цієї проблеми в обов'язкову навчальну програму, зокрема для російськомовних студентів ВНЗ як філологічного, так і нефілологічного профілю має бути включено комплексну програму з професійного спілкування українською мовою (подану за видами мовленнєвої діяльності, формами і жанрами тощо). Це готує сучасних соціально мобільних фахівців у всеукраїнському і загальноєвропейському просторі, здатних і готових адекватно реагувати в ситуаціях полікультурної взаємодії.

Головною метою формування навичок професійного мовлення студентів-нефілологів має бути розвиток у майбутнього фахівця здатності бачити в будь-якій діяльності соціокультурний зміст, опанувати сполучні зв'язки комп'ютерної техніки й гуманітарних знань, зрозуміти мову культури. Це не може бути здійснене без співвідношення наукової, технічної, художньої творчості, стилю мислення, без усвідомлення творчого характеру динаміки світової і вітчизняної культури.

Культурологічне знання повинне стати основою для: вироблення світоглядних передумов для розуміння єдності світового цивілізаційного процесу; ідентифікації себе як суб'єкта культурогенезу; розуміння закономірностей єдиного історико-культурного розвитку людства, значущості й самоцінності української культури; формування здатності до прогнозування й передбачення соціально-економічних, екологічних і моральних наслідків професійної діяльності; організації системи професійної і соціальної взаємодії на основі інтеграції різних традицій міжособистісного та міжкультурного спілкування; формування професійно-мовленнєвої компетенції засобами української мови як запоруки визначення результативності креативної діяльності з урахуванням фахової спрямованості студентів ВНЗ як філологічного, так і нефілологічного профілю.

Оскільки мовні знання — це один з основних компонентів професійної підготовки, то розвиток освіти і самоосвіти, від яких залежить професійне становлення особистості, сприяє автономізації самоосвіти як самостійного соціокультурного феномена. В умовах сучасності самоосвіта особистості у

формуванні навичок професійного мовлення — важливого професійного компонента — є соціокультурною проблемою. Від її оптимального вирішення залежать соціальна мобільність і загальна культура особистості, перспективи розвитку суспільства і його соціальних інститутів.

У зв'язку з цим набуває практичної значущості дослідження різних способів використання української мови в науці, професійній діяльності. Як особливий спосіб відбиття дійсності мова з самого початку історії людства стає стимулятором пізнавальних потенцій особистості; мова безперервно пульсує в розгалуженій мережі живого людського спілкування, здійснюючи регуляцію найрізноманітніших взаємодій.

Людство синтезує знання й активно використовує його в своїй багатоплановій соціальній діяльності, причому мовна діяльність виступає стимулятором і регулятором у цьому процесі. А самі мовні засоби мають значне місце в арсеналі засобів, спрямованих до досягнення цілей, поставлених суспільством, серед яких важливе місце посідають питання функції мови. Мова виступає не лише як засіб загального спілкування, а й формування і розвиток навичок професійного мовлення, а отже, становлення нових виробничих відносин.

Слід зазначити також специфіку так званого «людського чиннику» в оволодінні навичками українського професійного мовлення як у філологічному, так і нефілологічному ВНЗ. Наприклад, у студентів-нефілологів переважає абстрактний, логічний склад розуму, «технічний» тип мислення, їм складно буває опанувати елементарними граматичними і лексичними знаннями хоча б однієї мови, а в умовах фіксованої двомовності (російсько-української, з переважанням російської на Сході та Півдні України) виникає ще більше проблем. Цей факт не можна не враховувати в розробленні засад методики розвитку українськомовного професійного мовлення.

Отже, соціокультурний та мовний (домінувальна роль російської мови) чинники однозначно впливають на специфіку викладання української мови як на Сході, так і в Південній частині України, і це не можна не враховувати у створенні методичної системи для розвитку професійного мовлення у студентів-нефілологів ВНЗ.

Студентський контингент переважно свідомо і зрозуміло ставиться до питань комунікативної спрямованості на розширення полівалентності української мови в суспільстві, але гостра мовна ситуація в суспільстві однозначно позначається і на вищій школі.

Таким чином, соціальна детермінанта, присутня в діяльності суспільної людини, веде до встановлення складних відношень між предметно-діяльними і комунікативно-діяльними аспектами людської поведінки, що відбиваються в структурі свідомості. У сучасному українському суспільстві продовжує широко функціонувати російська мова, слабе володіння українською мовою на разі призводить до появи суржику. Лише за умови вільного переходу від мови до мови, а не байдужої мішанини двох мов (російської й української), обидві мови можуть стати справжнім багатством у культурному запасі сучасної ділової людини і сприяти формуванню професійно досконалої особистості.

Висновки. Комплексний аналіз професійного й мовленнєвого самовдосконалення особистості як системного явища дозволить обґрунтувати його вплив

на становлення і розвиток не тільки загальної, але й професійної культури окремої особистості і всього суспільства, виявити природу й сутність, розкрити зміст основних соціальних функцій розвитку професійного українського мовлення як компонента професійної освіти і самоосвіти особистості, визначити основні методичні підходи, технології, стратегії і моделі становлення професійного мовлення особистості. Трансформація такої особистості стає важливою в контексті не тільки соціокультурної динаміки, але й лінгвістичні основи розвитку навичок професійного мовлення і формування професійно-комунікативної компетенції фахівця.

ЛІТЕРАТУРА

1. Богданова Н. Естетичне в духовному житті сучасного студента / Н. Богданова // Вища освіта України. – 2007. – № 1. – С. 90-98.
2. Дуда Н. Соціокультурні аспекти мовної політики в Україні / Н. Дуда // Гуманітарна освіта в технічних навчальних закладах: зб. наук. праць. – К., 2006. – Вип. 13. – С. 201-206.
3. Кісь Р. Мова, думка і культурна реальність / Р. Кісь. – Львів : Літопис, 2002. – 224 с.
4. Кононов І.Ф. Етнос. Цінності. Комунікація / І.Ф. Кононов. – Луганськ : Альма-матер, 2000. – 494 с.
5. Лозовой В.О. Культура особистості та етикет: посібник / В.О. Лозовой, О.В. Уманець, М.Б. Ценко. – Х. : Регіон-інформ, 2004. – 112 с.
6. Маслова В.А. Современные направления в лингвистике : учеб. пособие для студентов вузов / В.А. Маслова. – М. : Академия, 2008. – 272 с. – (Высшее профессиональное образование).
7. Новейший словарь иностранных слов и выражений. – Минск : Современный литератор, 2006. – 976 с.
8. Хроленко А.Т. Основы лингвокультурологии: учеб. пособие / А. Т. Хроленко; под ред. В. Д. Бондалетова. – 4-е изд. – М. : Флинта: Наука, 2008. – 181 с.

СТРУКТУРА КУЛЬТУРИ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖЕННЯ МАЙБУТНІХ ЕКОНОМІСТІВ

УДК: 378+613

Башавець Н.А.

У статті розглянуто структуру культури здоров'язбереження майбутніх економістів. Під поняттям структура культури здоров'язбереження як світоглядної орієнтації студентів економічних спеціальностей визначено сукупність світоглядного, пізнавального й поведінкового компонентів.

Окреслено, що формування культури здоров'язбереження як світоглядної орієнтації майбутніх економістів відбувається завдяки створенню системи особистісних світоглядних настанов на здоров'язбереження, усвідомленню здоров'я як найважливішої цінності, оволодінню знаннями, уміннями й навичками та дотриманню здоров'язбережувальної поведінки.

Ключові слова: стан здоров'я, майбутній фахівець, здоров'язбереження.